

Nr 201

Av herr Sundin, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Armén: Hemvärnets avlöningar.

Enighet torde råda om hemvärnets stora uppgift i vårt totala försvar. Hemvärnet tillkom och har framgångsrikt verkat som ett organiserat uttryck för folkförsvarstanken i vår svenska demokrati. Om man studerar de militära experternas olika uttalanden bestyrkes också uppfattningen, att denna gren av vårt försvar ingalunda minskat i betydelse utan tvärtom fått ökad vikt genom den taktiska och tekniska utvecklingen på det militära området, som synes innebära ökad risk för hemorten, för strategisk och taktisk infiltration samt för lufttruppsinsatser och kuppföretag, vilket allvarligt skärpt kraven på ett starkt och effektivt samt inom befolkningen förankrat lokalförsvar runt om i vårt land. Hemvärnet är och måste vara ryggraden i detta bygdeförsvar, som också får tillmätas stort värde för att stärka viljan till motstånd i ett läge, då delar av landet kan ha råkat i en fiendes händer.

Man har gärna velat tolka olika uttalanden av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet samt av överbefälhavaren så, att hemvärnet, som under senare år icke varit särskilt väl tillgodosett i ekonomiskt hänseende, nu skulle kunna påräkna en viss och länge påkallad förstärkning av sina resurser, i viss proportion till den ekonomiskt betydelsefulla minskningen av den reguljära försvarsorganisationens storlek, varom riksdagen enats. I fjol-årets försvarsproposition (nr 110: 1958) framhöll exempelvis chefen för försvarsdepartementet, att krigsmaktens kvantitativa minskning och det framtida krigets sannolika utpräglat totala karaktär kommer att öka betydelsen av och uppgifterna för det frivilliga försvaret, där hemvärnet utgör ryggraden. Överbefälhavaren hade dessförinnan i sin utredning på hösten 1957 betecknat denna gren av vårt försvar som oundgänglig och särskilt pekat på kravet att numera kunna bjuda väpnat motstånd i hela landet. Han konstaterade då också, att denna frivilliga del av vårt försvar, där driftvärdet bör tillmätas stor betydelse vid hemvärnets sida, bidrar »med ett tillskott till landets försvarskraft, som mångfaldigt överväger de ringa kostnaderna».

Man nödgas emellertid fastslå, att hemvärnet i försvarspropositionen icke behandlas med en omsorg, som står i överensstämmelse med försvarsministerns och överbefälhavarens positiva resonemang. Hemvärnet har i fjol på goda grunder begärt en ökning av sina anslag med sammanlagt cirka 1 250 000 kronor. Myndigheterna har, i trots av de omsorger den reguljära organisationen ansetts kräva, tillstyrkt en ökning med cirka 1 210 000 kronor, men

enligt försvarspropositionen skall den av rikshemvärnschefen äskade anslagsökningen ytterligare minskas till 236 000 kronor. Det totala anslaget till detta hemortsförsvar blir blott cirka 8 miljoner kronor.

Jag betvivlar allvarligt att denna avvägning är riktig. Här skall inte närmare beröras de poster inom hemvärdnet, som avser allmänna omkostnader, daglön till hemvärnsmän, intendenturmateriel eller övningar, på vilka kraftiga reduceringar av det begärda ägt rum. Jag vill rikta uppmärksamheten på två personalfrågor, som är av särskild vikt och som av den begärda anslagsökningen på cirka 1 250 000 kronor blott omfattar 212 617 kronor. Det gäller dels befattningen som chef för hemvärdnets stridsskola, dels den ekonomiska ersättningen till kretshemvärns- och hemvärnscheferna.

Man har från hemvärdnets sida begärt, att en beställning som major eller kapten inrättas för chefen för dess stridsskola, där alla våra ledande krafter inom hemvärdnet — ofta med uppoffrande av åtskillig civil tid — skall erhålla undervisning för sina viktiga värv. Årligen utbildas cirka 1 700 hemvärnsmän vid denna skola. Redan 1945 års försvarskommitté biträdde uppfattningen, att en stat som major eller kapten borde inrättas för skolchefen. Innehavarna av befattningen — ditkommenderade kaptener — riskerar också att i förtid nödgas frånträda sin tjänst för att ej gå miste om sin tur vid majorsbefordran. Det är ur många synpunkter i och för sig önskvärdt, att skolchefen kvarstår en längre tid. Men om man i detta syfte väljer alltför unga chefer i kaptens grad, kan det hända, att dessa är yngre än de lärare — enligt arméstabens direktiv i regel äldre kaptener — som står under deras befäl, och denna situation är inte särskilt lycklig ur vare sig psykologisk eller praktisk synpunkt. Befattningen ställer dessutom krav på erfarenhet och mognad. Ofta nog är eleverna — i den kretsen kan man återfinna både direktören och arbetaren — i ett åldersläge, som gör det lämpligt att chefen inte är alltför ung.

Men även hemvärdnets lokala personalproblem är av stor vikt. Redan 1953 väcktes här i riksdagen med en socialdemokratisk motion (nr 34 i Andra kammaren) förslag om förbättring av krets- och hemvärnschefernas årsarvoden. Sedan dess har hemvärnsbefälets arvoden, som vid hemvärdnets tillkomst till följd av de då rådande förhållandena medvetet togs till i underkant, blott undergått en ringa höjning, som knappt ens svarar mot penningvärdets fall. Ursprungligen tillkom dessa arvoden som en symbolisk ersättning för en arbetsinsats, som man då under krigsåren saknade erfarenhetsmässig uppfattning om. Men nu, då vår försvarsuppfattning stabiliserats och hemvärdnet har blivit en permanent beståndsdel i vår försvarsorganisation, finns anledning att närmare se till de insatser våra lokalt verksamma hemvärnschefer gör. Enligt vad vi funnit är det så, att de nuvarande arvodena, som för övrigt är beskattade, långt ifrån täcker de personliga utgifter, som hemvärnscheferna åsamkas genom sina frivilliga och för försvaret — jag erinrar om departementschefens och överbefälhavarens uttalanden — alltmer

viktiga uppgifter. Som det nu är får ofta de män runt om i vårt land, vilka tar ansvaret för hemvärnets ledning, ej endast avstå från ett par dagars löneinkomst per månad utan — det kan efter hand bli fråga om betydande ekonomiskt avbräck — också satsa egna medel i övrigt för att verksamheten skall kunna fullföljas.

Mot denna bakgrund förefaller det med hänsyn till de ökade arbetsuppgifterna obilligt att ej godkänna de yrkanden i fråga om arvoden, som hemvärdet länge framfört och som — det bör påpekas — understiger de från hemvärnsbefälhavarnas riksförbund vid skilda tillfällen hävdade önskemålen. Innehörden bleve, att lägre inkomsttagare, t. ex. arbetare och småbrukare, som i och för sig är lämpliga, torde tveka inför de ekonomiskt kännbara åtaganden som ett chefsskap inom hemvärdet innebär. Vi tvekar ej att vid granskningen av fördelningen av anslagen inom fjärde huvudtiteln beteckna hemvärnets medeltilldelning på denna punkt som en vansklig orättvisa från statsmakternas sida. Dessutom anser jag att den är ägnad att successivt minska hemvärnsförbandens krigsanvändbarhet. Den knappa anslags-tilldelningen har enligt vad jag erfarit sedan flera år medfört att rekryteringen av lämpliga personer för befälsbefattningar inom hemvärdet försvårats.

Kretshemvärnschef har nu ett årsarvode av 150 kronor. Han skall svara för hemvärnets rekrytering och tillse, att hemvärnets verksamhet bedrivs under gynnsamma betingelser. Det innebär att han skall svara för kontakterna med civila myndigheter, korporationer, företag och enskilda. Vid sidan härav kan han ha särskilda krigsuppgifter att förbereda och öva. Det är skäligt att hans arvode, såsom rikshemvärnschefen föreslagit, höjes till 200 kronor per år.

Hemvärnschef har nu ett årsarvode mellan 240 och 400 kronor beroende på antalet hemvärdsmän i området (f. n. 240 vid ett antal av mindre än 100 hemvärdsmän). Vederbörande skall ombesörja rekrytering och upplysning, sköta områdets expedition och ansvara för områdets förråd, vilket bl. a. innebär utrustning och avrustning av hemvärdsmän samt bokföring och redovisning. Jämsides med detta administrativa arbete har hemvärnschefen att som instruktör svara för den grundläggande utbildningen inom hemvärnsområdet beträffande såväl de enskilda hemvärdsmännen som områdets krigsuppgifter. Med hemvärnscheferna på landsbygden och i mindre tätorter är kompanichefen i större städer att jämställa. — Det är skäligt att dessas arvoden, såsom rikshemvärnschefen föreslagit, höjs till 400—600 kronor per år beroende på områdenas storlek.

Nu kan det naturligtvis sägas, att detta folk, hemvärnsbefälet i högre befattningar, i huvudsak bör satsa sig frivilligt och med uppoffring av personliga ekonomiska intressen, eftersom arbetet bygger på frivillig och ideell grund. Så sker ju också i praktiken, men om man jämför med andra fritidsarbetande i samhällsgagnande verksamhet, exempelvis inom civilförsvaret,

med vilket hemvärnets fått ett alltmer vittgående samarbete och där det f. n. föreligger förslag om ytterligare förbättrade villkor, framstår enligt vår mening hemvärnsbefälets insatser med lägre ersättning som speciellt ömande. Jag vill därför ifrågasätta, om det är klokt att år efter år hålla nere en utgiftspost, vilken går ut över en personalkategori, som — låt vara med frivilligheten som anställningsgrund — nedlägger ett stort arbete för hembygdsförsvaret. 1953 sades det i den förut åberopade motionen från en socialdemokratisk riksdagsman, att »hemvärnets är en billig del av armén, men endast under förutsättning att billighetens krav icke eftersättes». Jag vill instämma i dessa ord och nu — med tanke på den inledningsvis berörda utvecklingen på det militära området — starkt understryka dem.

Med stöd av vad ovan hemställts får jag hemställa,

att riksdagen måtte medge, *dels* att hemvärnsbefälets arvoden må utgå i enlighet med vad rikshemvärnschefen föreslagit, *dels ock* att en stat som major eller kapten må inrättas för chefen för hemvärnets stridsskola, samt

att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga härför erforderliga omdisponeringar inom den av riksdagen tidigare fastställda ramen för försvarsutgifterna.

Stockholm den 27 januari 1959

Sven E. Sundin